

TARYEY VESOS

YETIM QOLGAN OPA-UKA (QUSHLAR)

TARYEY VESOS

YETIM QOLGAN OPA-UKA

(Qushlar)

Roman

Ruschadan MIRAZIZ A'ZAM tarjimasi

XX asr Skandinaviya so'z san'ati o'rmonidagi eng qudratli daraxt deb ta'riflangan, norveg adabiyotining atoqli namoyandasi Taryey Vesos (1897—1970) o'nlab romanlari, qissa va hikoyalari hamda dramalari, she'rlari, publitsistik asarlari bilan shuhrat qozongan. «Inson farzandi» (1923), «Qora otlar» (1928), «Ota sayohati» (1930), «Katta o'yin» (1934), «Ayol kishiga uy kerak» (1935), «Yurak Vatanni unutmaydi» (1938), «Nihol» (1940), «Qushlar» (1957) kabi romanlari va boshqa asarlari o'n ikki tilga, shu jumladan, ingliz, fransuz, nemis, rus tillariga ham tarjima qilingan.

Yozuvchining «Qushlar» romanida (biz uni «Yetim qolgan opa-uka» deb oldik) Norvegiyaning chekka bir qishlog'ida ota-onasiz qolgan ikki yosh — Xege ismli qiz va Mattis ismli dovdur bolakayning ulg'aygan yillardagi 6—7 oylik mashaqqatli hayoti aks ettirilgan. Romandagi sharq adabiyotiga xos shoirona til va pokiza ruhiyat olami, teran ruhiy tahlillar, ichki kechinmalar, o'mi-o'rmda kelgan nozik yumor, jumalarning tagdor mazmunlarga boyligi har qanday kitobxonga ham katta ma'naviy zavq beradi degan fikrdamiz.

Vesos, Taryey.

Yetim qolgan opa-uka (Qushlar): roman // Ruschadan Miraziz A'zam tarjimasi // Bolalar kutubxonasi. — T.: «Sharq», 2006. — 240 b.

BBK. 84 (50'z)

BIRINCHI QISM

1

Oqshom Mattis osmonni koʻzdan kechirdi. Bulut yoʻq edi. Shunda u opasi Xegening ruhini koʻtarish maqsadida:

— Sen chaqmoqqa oʻxshaysan, — deb qoʻydi.

Shunday deyishga dedi-yu, oʻzi seskanib ketdi, ammo osmon musaffo boʻlgani uchun, darrov oʻzini bosib oldi.

— Toʻquv simlaringni nazarda tutyapman, ular chaqmoqday yilt-yilt qiladi, — deb izoh berdi u.

Xege toʻqishini toʻxtatmasdan loqayd bosh silkib qoʻydi. Qoʻllarida simlari lipillardir. U toʻqilishi qiyin boʻlgan sakkizta gulbargli gulni bitkazayotgan edi. Yaqin orada bu libos yigitlardan birining egnida yal-yal ochilib turishi turgan gap.

— Tushunarli, — deb qoʻya qoldi Xege.

— Men seni yaxshi bilaman-da oʻziyam, — dedi Mattis.

U bir nima haqida qattiq oʻylay boshlasa, barmogʻini tizzasida u yoqdan bu yoqqa, bu yoqdan u yoqqa yurgizardi. Hozir ham shu qilgʻini qildi. Xege esa undan bu beoʻxshov odatini tashlashni soʻrayverib zerikkan, endi buni iltimos qilmay qoʻygandi.

— Sen toʻqishni ham, har qanaqa ishni chaqmoqday ado etasan, — Mattis gapida davom etdi.

— Balkim, — dedi opasi.

Mattis, koʻngli tinchlanib, jim boʻldi.

Mattis «chaqmoq» degan soʻzni takrorlashdek jozi-badan oʻzini tiyolmasdi. Nazarida shu soʻzni tilga olishi

bilan xayollari boshida g'ujg'on o'ynar va allaqayoqlarga olib qochardi. Chaqmoqning o'zidan esa o'lguday qo'rqar va hatto yoz oylarida ham havo bulutlanib qolsa, bu so'zni tilga olmasdi. Ammo bugungi oqshom sokin va havo ochiq edi. Bahorda ikki marotaba quloqni qomatga keltiruvchi momaqaldirimli yog'in bo'ldi. Odatda, Mattis gulduroslar juda qattiq gulduraganda kichkina yog'och xalajoyga bekinib olardi, chunki bolaligida aytishgan: bunday katalak uychalarni chaqmoq urmaydi. Bu tartib butun dunyoga ham taalluqlimiyoy'qmi, Mattis bilmasdi, lekin, uning baxtiga, u yashayotgan o'lkalarda bu qonun hozircha hukmron edi.

— Ha-ha, chaqmoqday, — deya g'o'ldiradi Xegega gapirayotganday bo'lib. Ayni damda opasi uning to'satdan aytgan maqtovlarini eshitadigan holda emasdi.

Ammo Mattis hali gapini tugatmagan edi.

— Aytmoqchimanki, fikrlashing ham chaqmoqday.

Xege, ukasi hozir bir nojo'ya gapni aytib yuborishidan xavfsiraganday:

— Bo'ldi qil, bugunga yetar, — dedi sovuqqina, ro'yxush bermay.

— Biron nima bo'ldimi? — deb so'radi Mattis.

— Hech nima bo'lgani yo'q. Jim o'tir.

Xege aytvoray degan gapini ichiga yutdi. Ukasining ovsarligi uni ezardi, ayniqsa, «fikrlash» degan so'zini eshitganda og'rinar va ruhan tushkunlikka tushib ketardi.

Mattis opasining ko'ngli cho'kkanini sezdi, ammo buni boshqa narsaga yo'ydi: o'zining ishlamayotganidan norozi deb o'yladi. Hamma odamlar kabi ishlanmasligi tufayli o'zining ham vijdoni azobda edi. U ikkoviga ham yod bo'lib ketgan o'sha eski nag'masini yana boshladi:

— Sen ertagayoq menga biron ish topishing kerak. Senga umrbod yuk bo'lolmayman.

— Yaxshi, — Xege bo'shliqqa qarab javob berdi.

— O'zimniyam jonimga tegib ketdi. Bitta non ham topib kelmayman qachondan beri...

— Ha, anchadan beri hech nima topib-tutib kelganing yo‘q, — deb yubordi opasi beixtiyor, biroz keskinroq tarzda.

Va shu zahoti o‘zi afsuslanib qoldi, lekin endi kech: u ukasining «yarasiga» tuz sepib bo‘lgandi. Mattis bunday tanbehlarga toqat qilolmas, bu borada gapirishga Mattisning o‘zidan bo‘lak hech kimning haqqi yo‘q edi.

— Sen men bilan bunaqa muomala qilishing kerak emas, — dedi u gezarib.

Xege qizarib ketgancha boshini quyi egdi. Mattis davom etdi:

— Sen men bilan hamma odamlar bilan gaplashganday muomala qilishing kerak.

— Ha, ha, to‘g‘ri.

Xege bosh eggancha o‘tirardi. Nima ham qilsin, istiqbolda bir tola ham nur yo‘q, kelajak umidsizlikdan iborat edi. Ammo u ba‘zan chidayolmay qolar, oqibatda uning gaplari Mattisga nashtarday botardi.

2

Opa-uka ko‘hna uylarining bo‘sag‘asida qo‘lbola «eshak»da (kursida) o‘tirishardi. Iyunning iliq oqshomi edi. Kunduzgi issiqning taftidan so‘ng qovjiragan og‘ochlar erinibgina xush bo‘y taratardi.

Avvaliga Xege bilan Mattis talay vaqtgacha jim, bir-birining pinjiga tiqilib o‘tirishgandi, chaqmoq va ish to‘g‘risidagi dilni xira qiluvchi munozara keyin bo‘lib o‘tdi. Mattis toshday qotgancha daraxtlarning uchlariga qarab oldi. Xege uning bunday o‘tirishlarini ko‘raverib, parvo qilmaydigan bo‘lib ketgandi. Chunki bunday o‘tirishni man qilishdan foyda chiqmasligini yaxshi bilardi, aks holda hozir unga birpasda tanbeh bergan bo‘lard.

Opa-uka yon atrofda boshqa uylar yo‘qligi tufayli, bir chekkadagi uylarida go‘yo boshqalardan ajralib qolganday yashardilar. O‘rmon ortidagi yo‘l bilan ketave-

rishda katta qishloq joylashgandi. O'rmon bilan tutashib ketgan ko'l esa olisda jimir-jimir qilar, go'yo uning chek-chegarasi yo'qday edi. Mattis va Xegelar kulbasi ko'l bo'yidagi tepalik yonbag'rida bo'lib, qirg'oqda ularning qayig'i va qayiq turadigan supachalari bor edi. Uy tevaragidagi shox-shabba bilan ajratib olingan va tozalab qo'yilgan yerlar ularga qarashli edi, to'siq ortidan u yog'i esa batamom begona edi.

Xege nimani ko'rayotganimni ham bilmaydi! — o'ylardi ichida Mattis.

Bu yerda ular to'rtta — Mattis va Xege ikkitadan edilar, Xegening esa bundan xabari yo'q. U buni aytay-aytay deb turardi-yu, ammo og'iz ochmay jimgina o'tirardi.

To'siq ortidagi archazorning qoq o'rtasida uchlari singan bir juft quruqshagan yovvoyi terak bir-biriga chirmashgan ko'yi qad ko'tarib turardi. Odamlar ularni «Mattis-u-Xege» deyisharkan va bu bitta so'zday talafuz qilinarkan, buni Mattis yaqinda tasodifan kimdandir eshitib qolgandi. Teraklarga bunday ot qo'yishganiga ko'p vaqt bo'lgandir-ov...

Uchlari ko'm-ko'k top-toza archazorning qoq o'rtasida quruqshagan ikki yovvoyi terak yonma-yon qad rostlab turishardi.

Mattisning g'azabi qaynardi, shuning uchun ham teraklardan ko'zini uzolmasdi. Har doim eshik oldida o'tirishganda u Xegeni bu sirdan voqif qilmoqchi bo'lardi-yu, ammo aytish mumkin emas, degan xulosaga kelaverardi. Opasining achchig'i qistashi mumkin, bo'ladigan gap shu, teraklar esa baribir Mattis-u-Xege deyilaveradi.

Har neki bo'lmasin, teraklar hozircha o'z joylarida turar va Mattis bunda o'ziga nisbatan qandaydir g'amxo'rlik alomatini tuyardi. Lekin bu daraxtlar odamga xalaqit berar, ulardan tirnoqcha ham foyda yo'q edi. Har qalay ularning egasi chiqmadi, hech kim ularni pechkada yoqish uchun Mattisning ko'z o'ngida

kesib olmadi. Agar opa-uka nomini tashuvchi bu daraxtlarni kimdir halok etsa, bu o'taketgan bir shafqatsizlik bo'lar edi. Balki shuning uchun ham egasi bu teraklarga tegmasa kerak.

Qachon bo'lmasin, shu odamni bir ko'rsaydim, o'ylardi Mattis. Ammo egasi bu yerlarga kelmas edi.

Mattis fikrlashda davom etdi.

Qiziq, daraxtlarga hazillashib opa-ukaning nomini bergan odam nimalarni o'yladi ekan? Kim biladi. Yoz oqshomlari Mattis eshik oldida o'tirib, nuqul shu haqda bosh qotirardi. U odam, albatta, erkak kishi bo'lsa kerak. Mattis ayollarga nisbatan yaxshi munosabatda bo'lganidan, buni ayollardan ko'rgisi kelmasdi. Hammasidan ham Xegeni qurigan daraxtga tenglashtirganlari unga alam qilardi — Xege sirayam unaqa emas... Bu besh qo'lday ko'rinib turgan narsa-ku! Xege juda aqlli, farosatli...

Bo'lmasa nima uchun buni eshitish unga og'ir botadi?

Buning javobi hech bir ma'nisiz va ayni haqiqat ekanini o'zi biladi-ku!

Men ertalab o'rnimdan turgan zahotim va kechqurun yotishdan oldin doim o'sha teraklarga qarayman, axir, u tarafga qarashning nima keragi bor, bilmayman. Bularning bari tushunarsiz edi.

— Mattis!

Uning xayoli bo'lindi.

— U yoqda nimani ko'rib qolding? — so'radi Xege.

Mattis bunday savollarning ma'nosini juda yaxshi bilardi. Ish qidirib yoki yumush bilan biron yerga borganda, unday qilish mumkinmas, bunday qilish mumkinmas, odam Tentakka o'xshamasdan, o'zini hamma odamlarday tutishi kerak, bo'lmasa hamma ermak qiladi.

U opasining ko'zlariga qaragancha jim turib qoldi. Qachon qarama, har doim hadikli, qushlarday hurkak, g'alati ko'zlar.

— Hech nimani, — javob qaytardi u.

— Shunday bo'lsin...

— Qiziqsan-a, — dedi u. — Har gal atrofga qarasam biron narsani ko'rib qolgan bo'lamanmi? Aqlga to'g'ri keladigan gapmi shu?

Xege bosh silkib qo'ydi, xolos. Uni xayol dunyosidan moddiy dunyoga qaytarganday bo'ldi, endi bemalol ishga sho'ng'isa bo'laverardi. Xege hech qachon eshik oldida ishsiz o'tirmasdi, qo'llari juda mohir, usta to'quvchi edi, va bu ularning tirikchiligiga juda asqotar edi.

Mattis opasining ishiga katta hurmat bilan qarar, shu hunar ikkovlarini boqar, faqat shuning orqasidan kun ko'rardilar. O'zi hech nima topib-tutmasdi. Hech kim uni ishga olishni xohlamasdi. Odamlar uni Tentakvoy deb atashar, uning nima ish qilganlari eslariga tushganda, rosa kulishardi. Mattis ish uchun yaralmagandi. U qanday ishning boshini tutmasin, oxiri voy. Bu to'g'rida Tentakvoy Mattisga atab mehnatkash qishloqliklar turli latifalar aytib yurishardi.

Tomdan tarasha tushganday bir nima miyasida yarq etdi va u seskandi.

Nima bu?

Ammo hammasi g'oyib bo'ldi-qoldi.

Timsol va so'z uning butun vujudini tilib o'tdi va g'oyib bo'ldi — ularning o'rniga o'rin Mattisning oldida devor qad ko'tardi.

U opasiga o'g'rincha qarab qo'ydi. Xege hech nimani sezmedi. Qirq yoshga borib qolgan opasi nozikkina bo'lishiga qaramay, saranjom-sarishta, eshik oldida yig'inchoqqina bo'lib o'tirardi. Agarda ukasi tomdan tarasha tushganday lop etib miyasiga urilgan so'zlarni aytsa, Xege uni tushunmagan bo'lardi.

Ular yonma-yon o'tirisharkan, Mattis opasining silliq, to'q jigarrang sochlariga qaradi. To'satdan u bir oqargan sochni, keyin ikkinchisini, uzun-uzun kumushrang tolalarni ko'rib qoldi.

Balki, ko‘zlarim qarchig‘ay ko‘zlariday o‘tkirlashgandir? — hayratlanib, o‘zidan mamnun holda ko‘ngli-dan kechirdi. Ilgari men ularni sezmagandim.

— G‘alati-ya, Xege! — deya xitob qildi u.

Xege boshini ko‘tarib, ukasining tetikligini ko‘rib quvondi.

— Nima g‘alati? — qiziqsinib so‘radi.

— Soching oqara boshlabdi.

Xegening boshi egildi.

— Ha, shunday.

— Sochlaringga oq oralaganini hozirgina sezib qoldim. Sen o‘zing bilarmiding?

Opasi javob bermadi.

— Sochlaring erta oqaribdi. Axir, yoshing endigi-na qirqda bo‘lsa...

U birdan kimningdir nigohi o‘ziga qadalganini sezdi. Unga Xege emas, boshqa birov yeb yuborgu-day nazar bilan qarab turardi. Harholda bu, Xegening nigohidir balkim? Shunda Mattis o‘z xatosini tushu-nib, qo‘rqib ketdi, ammo nega bunchalik yovqarash? Bor-yo‘g‘i ko‘zi o‘tkir bo‘lib ketibdi, shunga shun-chami?

— Xege.

Nihoyat opasi boshini ko‘tardi.

— Yana nima deysan?

Mattis aytmoqchi bo‘lgan gapini shu ondayoq unutib qo‘ydi. Opasi undan ko‘zlarini uzdi.

— Ha, yo‘q, o‘zim, shunchaki, — dedi u. — To‘qiyver.

Opasi kulib qo‘ydi.

— Xo‘p, yaxshi, Mattis.

— Demak, hammasi joyidami? — ehtiyotkorlik bilan so‘radi. — Sochlaringga oq tushganini aytvor-gan bo‘lsam ham, xafasmisan?

Xege mamnun holda astoydil boshini chayqadi.

— Qo‘yaver, hechqisi yo‘q, sochimga oq oralaganini bilaman.

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi <https://kitobxon.com/uz/asar/3095> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси <https://kitobxon.com/uz/asar/3095> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию можно найти на сайте <https://kitobxon.com/ru/asar/3095>